

STANISŁAW MAJEWSKI

SZKOLNICTWO ŚREDNIE OGÓLNOKSZTAŁCĄCE
W REGIONIE KIELECKIM W LATACH 1918-1990
(Wybrane problemy)

Szkolnictwo średnie ogólnokształcące ostatnich siedemdziesięciu lat doczekało się już licznych opracowań monograficznych o charakterze ogólnopolskim. Mimo to można je uznać za dziedzinę stosunkowo słabo zbadaną. Brak jest np. syntezy okresu wdrażania postanowień ustawy z 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa, kiedy to szkoła średnia ogólnokształcąca przeszła gruntowne przeobrażenia programowo-organizacyjne (1932-1939). Nieliczne są opracowania dziejów poszczególnych placówek, mające zresztą niejednokrotnie charakter ksiąg pamiątkowych lub wydawnictw okolicznościowych.

Na tym tle bibliografia dziejów szkolnictwa średniego ogólnokształcącego w regionie kieleckim przedstawia się też nader skromnie. Okres międzywojenny reprezentowany jest zaledwie przez kilka opracowań, stanowiących próbę ogólnego spojrzenia na przemiany organizacyjno-programowe i kierunki rozwoju szkolnictwa średniego. Stosunkowo lepiej zbadany został okres okupacji hitlerowskiej na Kielecczyźnie. Dalszych dogłębnych badań naukowych wymagają natomiast czasy po II wojnie światowej.

Wszystkie rzetelne próby prowadzące do pogłębienia znajomości dziejów interesującego nas szczebla systemu szkolnego w regionie

kieleckim przyjmować należy jako kroki zmierzające ku snyderze tegoż szkolnictwa w czasach najnowszych. Wydaje się zatem, że bardzo przydatne są także próby opracowania przynajmniej niektórych zagadnień związanych z funkcjonowaniem szkolnictwa średniego ogólnokształcącego, czy też dziejów poszczególnych placówek, w pracach magisterskich na studiach stacjonarnych i zaocznych.

W przypadku kieleckiej WSP prace takie powstawały od 1977 roku. Pierwszą próbę podsumowania dorobku tej uczelni zrealizowano już w 1984 roku z okazji 15-lecia jej istnienia. W wydany wówczas opracowaniu zbiorowym pod naukową redakcją J. Krasuskiego i Z. Ruty zamieszczono, oprócz artykułów i rozpraw naukowych, wykaz prac magisterskich z zakresu historii oświaty i wychowania, napisanych na studiach dziennych i zaocznych w Instytutach Pedagogiki, Historii i Filologii Polskiej, w latach 1976/77-1982/83¹.

Prace powyższe powstały pod naukową opieką 25 promotorów. Najwięcej prac powstało w tym czasie w Instytucie Pedagogiki - 184, a następnie w Instytucie Historii - 61, Zakładzie Bibliotekoznawstwa - 15 i Instytucie Filologii Polskiej - 3. Obejmują one różnorodną problematykę badawczą, dającą się sklasyfikować w 12 grupach tematycznych: polska myśl pedagogiczna - 63 prace, osiągnięcia światowej myśli pedagogicznej - 2 prace, wychowanie przedszkolne - 7, szkolnictwo podstawowe, średnie i wyższe - 55, oświata dorosłych - 4, szkolnictwo i oświata w okresie okupacji - 18, problematyka kadr nauczycielskich - 26, monografie szkół i placówek oświatowo-wychowawczych - 55, towarzystwa naukowe, instytucje kulturalne i organizacje społeczno-oświatowe - 13, nauczycielski ruch związkowy - 9, działalność oświatowa partii i stronnictw politycznych - 5, organizacje młodzieżowe - 6 prac.²

W latach następnych opracowano kilkanaście kolejnych prac magisterskich o tematyce historyczno-oświatowej, jednak z tendencją ma-

lejąca, gdy chodzi o monografie szkół średnich ogólnokształcących i zawodowych. Główną przyczyną tego faktu był brak na Wydziale Pedagogicznym specjalistów w dziedzinie historycznych badań regionalnych. Jak wynika bowiem z przeprowadzonej analizy, najwięcej prac o interesującej nas problematyce powstało do połowy lat osiemdziesiątych w seminarium magisterskim, prowadzonym przez 10 lat przez profesora Zygmunta Rutę. Z innych promotorów jedynie docent Józef Krasuski sięga często do powyższej tematyki.

Większość opracowanych dotychczas monografii dotyczy szkół województwa kieleckiego w jego granicach administracyjnych sprzed 1975 roku. Obejmuje więc również tereny dzisiejszych województw: częstochowskiego, tarnobrzesckiego, radomskiego. Przy doborze problematyki prac magisterskich promotorzy kierowali się jednak głównie zainteresowaniami oraz miejscem zamieszkania studentów, z uwagi na znacznie lepsze możliwości wykorzystania źródeł rękopiśmiennych z lokalnych archiwów państwowych, zakładowych i szkolnych.

Monografie szkół średnich ogólnokształcących obejmują przeważnie dzieje tych placówek w trzech okresach historycznych: II Rzeczypospolitej, latach II wojny światowej, okresie powojennym, stanowiąc solidną i wnikliwą ilustrację przemian organizacyjno-programowych w polskim szkolnictwie średnim ogólnokształcącym ostatniego siedemdziesięciolecia³.

Dobrze udokumentowanym przyczynkiem do dziejów szkolnictwa kieleckiego jest praca A. Kardynała omawiająca działalność Szkoły Handlowej, a następnie wyrosłego z niej Gimnazjum i Liceum im. J. Śniadeckiego w Kielcach. Autor zgromadził szeroki materiał archiwalny, który rzetelnie uporządkował, by nakreślić w miarę całościowy obraz historii obu placówek w latach 1903-39. A. Kardynał przedstawił przemiany programowo-organizacyjne, problematykę warun-

ków lokalowo-materialnych, scharakteryzował również społeczność uczniowską oraz kadre pedagogiczną⁴.

Kontynuacją dociekań wspomnianego wyżej autora jest praca E. Krakowiak omawiająca dzieje II Liceum Ogólnokształcącego im. J. Śniadeckiego w Kielcach w latach 1945-1975⁵.

Z kolei historię Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. Bartosza Głowackiego w Opatowie w latach 1917-1975 opracował J. Bednarski. Praca jest bogata faktograficznie, gdyż oparta została na rozległej i różnorodnej podstawie źródłowej. Stanowi cenny przyczynek do dziejów miasta Opatowa⁶.

Kolejna grupa interesujących nas prac magisterskich dotyczy powojennych dziejów szkół średnich ogólnokształcących, a głównie pierwszego trzydziestolecia (1945-75). Wśród nich można wyróżnić monografie szkół mających bogatą tradycję i długą historię (np. gimnazja i licea w Częstochowie, Radomiu, Pińczowie), powstałych tuż po zakończeniu II wojny światowej na bazie tajnych kompletów (szkoły średnie powiatu sandomierskiego, w Wodzisławiu i Bodzentynie) oraz utworzonych w późniejszym okresie w wyniku inicjatyw lokalnych społeczności i w trosce o dalszą racjonalizację sieci szkolnej (np. III Liceum Ogólnokształcące im. C.K. Norwida w Kielcach, licea w Chęcinach i Chmielniku). Mimo że autorzy koncentrują swą uwagę na analizie dziejów powojennych w odniesieniu do szkół posiadających przedwojenną historię, chętnie sięgają do tych tradycji. Dzięki temu prace stają się bardziej dogłębne i bogate, są dobrym materiałem porównawczym dla ilustrowania przemian szkolnictwa średniego w Polsce Ludowej i umożliwiają czytelnikowi prześledzenie osiągnięć poszczególnych placówek szkolnych.

Jedna z autorek, B.A. Guzik, przypomniała, że:

"dzieje IV Liceum Ogólnokształcącego im. dr Tytusa Chałubińskiego w Radomiu są bardzo bogate i obszerne. Siegają bowiem lat 30-tych XVII wieku, kiedy to istniała w Radomiu szkoła pijarów...,

w której to rektorem był w latach 1737-1756 brat założyciela Collegium Nobilium Antoni Konarski. Kolegium Pijarów w Radomiu po upadku powstania listopadowego uległo likwidacji, a w zajmowanym przezeń gmachu powstało rządowe gimnazjum rosyjskie. W latach 1832-1837 uczniem tego gimnazjum był przyszły odkrywca Tatr i Zakopanego, obecny patron liceum doktor Tytus Chałubiński⁷.

Równie bogate tradycje ma II Liceum Ogólnokształcące im. Marii Konopnickiej w Radomiu. Przypomniał je S. Dębski. Placówka została utworzona w 1911 r. i była początkowo Szkołą Handlową Żeńską. W 1917 r. została przemianowana na 8-klasowe Gimnazjum Filologiczne żeńskie o podstawie dydaktycznej humanistycznej. W 1925 r. szkoła przyjęła imię M. Konopnickiej. Do 1931 roku dyrektorem szkoły był Stefan Sołtyk, zaś od r. szk. 1932/33 do końca II Rzeczypospolitej Wacława Chrzanowska⁸.

Monografię III Liceum Ogólnokształcącego w Radomiu im. Dionizego Czachowskiego opracowała M. Grzebyk, która także nie poprzestała na analizie okresu powojennego. Nakreśliła dzieje Zakładów Naukowych Żeńskich Marii Gail w Radomiu (1906-1945), na bazie których kontynuowało pracę wspomniane liceum⁹.

Dzieje kolejnej szkoły średniej, Liceum Ogólnokształcącego w Busku-Zdroju, sięgają roku 1918. Wówczas kierownik Szkoły Powszechnej w Stopnicy Franciszek Dziedzic, działacz Polskiej Macierzy Szkolnej wysunął wniosek powołania komitetu, który zająłby się utworzeniem gimnazjum w Stopnicy. W tym roku zorganizowano dwie klasy gimnazjalne przy szkole powszechnej, ale dopiero w roku szkolnym 1919-1920 MWRiOP wydało koncesję na prowadzenie szkoły. Trudne lata działalności placówki, która przyjęła nazwę Gimnazjum Koedukacyjne Sejmiku Stopnickiego w Stopnicy, nakreśliła J. Prasałek. W dniu 15 marca 1928 roku sejmik podjął uchwałę o likwidacji szkoły, ale wkrótce decyzją większości członków sejmiku została ona uchylona. Rok 1933 przyniósł kolejną uchwałę, o przeniesieniu

szkoły do Buska-Zdroju. Trudności w funkcjonowaniu szkoły w Stopnicy wynikały z braków finansowych, które powodowały poważne zadłużenia. Przez cały okres międzywojenny szkoła pracowała w trudnych warunkach lokalowych¹⁰.

Drugim ważnym zagadnieniem, które bogato prezentują autorzy analizowanych prac, jest tajne nauczanie w latach 1939-1945. Prowadzone było w szkołach kieleckich, radomskich, Opatowie, Pinczowie, Busku i innych szkołach średnich. Autorzy przypominają organizację tajnego nauczania, wymieniają pracujących nauczycieli, omawiają też najboleśniejsze straty, jakie poniosła każda placówka w wyniku eksterminacyjnej polityki okupanta w stosunku do nauczycieli. Mimo że tajne nauczanie w latach 1939-1945 doczekało się już rzetelnych opracowań naukowych o charakterze ogólnopolskim i regionalnym, w pracach magisterskich znajdujemy wiele ciekawych szczegółów, które przybliżają codzienną konspiracyjną pracę szkół.

Jak wiadomo komplety szkoły średniej działały nie tylko w ośrodkach posiadających przed wojną szkołę gimnazjalną czy liceum. Powstały one w wielu małych miasteczkach, osadach i wsiach, ale pracowały na ogół w porozumieniu i pod kierownictwem placówek przedwojennych. Z tych właśnie kompletów powstały po wojnie wiejskie ogólnokształcące szkoły średnie. Tajne nauczanie przyczyniło się walenie do szybkiego uruchomienia nauki po wojnie. J. Prasalek stwierdza:

"[...]Natychniast po wyparciu Niemców z miasta Buska i powiatu buskiego wyszło z podziemia i ujawniło się dobrze zorganizowane tajne gimnazjum i bezzwłocznie podjęło swoje zadania dydaktyczne i wychowawcze. Pierwszego lutego 1945 r. wraz z dyrektorem Józefem Lisakiem rozpoczęli pracę w buskim Gimnazjum zawsze ofiarni, pełni zapału i poświęcenia nauczyciele tajnego nauczania: Irena Turzańska, Zofia Bogoń, Janina Czarnecka, Janina Graczyk, Władysław Majka, Janusz Daniewski, Bolesław Nosal. W ślad za nimi poszło wielu innych nauczycieli, którzy podjęli pionierską pracę"¹¹.

Podobnie było też w Gimnazjum i Liceum im. J. Chreptowicza w Ostrowcu. H. Głowacz charakteryzując początki pracy po II wojnie światowej pisze, że "dyrektor S. Jura i grono nauczycielskie przedwojennego Gimnazjum i Liceum oraz z tajnego nauczania przystąpili do reaktywowania szkoły średniej, która pod nazwą "Państwowe Gimnazjum i Liceum im. J. Chreptowicza w Ostrowcu rozpoczęła swą działalność już 7 marca 1945 r. [...]". Zdołano uruchomić normalne 4-letnie gimnazjum, a także I i II klasę liceum o kierunkach matematyczno-fizycznym i przyrodniczym. Część uczniów przyjęto na podstawie egzaminu wstępnego, a znaczną część z tajnych kompletów. Ogółem w roku szkolnym 1944/45 rozpoczęło naukę 286 uczniów¹².

Proces uruchamiania szkół po II wojnie światowej był na Kielecczyźnie szybki i dynamiczny. W zasadzie w pierwszym i drugim roku szkolnym odtworzono przedwojenną sieć szkolną. Dzięki tajnemu nauczaniu powstały także nowe szkoły średnie w Chobrzeżanach, Chęcinach, Kazimierzy Wielkiej, Łoniowie, Działoszycach, Siennie, Szydłowcu, Ćmielowie, Bodzentynie, Szczekocinach, Klimontowie, Wodzisławiu, Zwoleniu. Wpływ tajnego nauczania na utworzenie tych szkół najszerzej w odniesieniu do okręgu szkolnego kieleckiego przedstawiła A. Oczkowska¹³. Powstało też kilka monografii poszczególnych placówek nie tylko zresztą na seminariach magisterskich w Kielcach.

Również w WSP w Krakowie powyższa problematyka była przedmiotem zainteresowania studentów. Powstały tu np. prace monograficzne dotyczące powojennych dziejów liceów w Chobrzeżanach, Kazimierzy Wielkiej, Pionkach.

W 1988 roku obronione zostały kolejne prace magisterskie ukazujące wpływ tajnego nauczania na przekształcenia w powojennej sieci szkolnictwa średniego ogólnokształcącego w województwach: łódzkim, lubelskim, krakowskim, rzeszowskim. Na terenie całego kraju powsta-

to po wojnie około 140 szkół, których rodowód zapoczątkowały tajne komplety na poziomie szkoły średniej¹⁴.

Na podstawie analizowanych prac oraz innych źródeł archiwalnych można stwierdzić, że sieć średnich szkół ogólnokształcących rozwijała się i zmieniała, słabsze placówki zamykano, niektóre przekształcano (najczęściej na licea pedagogiczne lub inne szkoły zawodowe), powstawały także nowe. Przykładem może być utworzenie w 1948 roku kolejnego liceum w Kielcach, w robotniczej dzielnicy Herby. Jak pisze D. Krassowska nową placówkę zlokalizowano w budynku Szkoły Podstawowej Nr 5, a w dwóch klasach VIII i IX było 85 uczniów. Utworzona wówczas Szkoła Ogólnokształcąca Stopnia Podstawowego i Licealnego była placówką rozwojową. Dzisiaj liceum to nosi imię C.K. Norwida¹⁵.

W roku 1959 powstało Liceum Ogólnokształcące w Chmielniku posiadające początkowo jedynie klasę VIII i mieszczące się w 4-izbowym lokalu wynajętym. Dziejami tej szkoły zajęła się M. Zielonka¹⁶.

Nie sposób w krótkim opracowaniu wspomnieć choćby najważniejsze fakty z dziejów poszczególnych placówek. Warto jednak zaznaczyć, że autorzy opracowanych historii szkół średnich ogólnokształcących prezentują:

- przemiany organizacyjno-programowe w okresach kolejnych reform szkolnych w Polsce po II wojnie światowej,
- rozwój bazy materialnej i lokalowej szkół,
- kadre nauczycielską i administracyjno-gospodarczą,
- analizę społeczności uczniowskiej,
- organizację i realizację oprawy dydaktyczno-wychowawczej,
- działalność opiekuńczą i znaczenie poszczególnych placówek w lokalnych środowiskach. Poruszają także wiele innych problemów świadczących o odmienności przemian i dróg rozwojowych szkolnictwa średniego i ogólnokształcącego.

W okresie powojennym, mimo wielu trudności i kłopotów inwestycyjnych, zdecydowanie poprawiły się warunki lokalowo-materiałne liceów ogólnokształcących. Wybudowano, rozbudowano i zmodernizowano wiele obiektów szkolnych. Urządzono dziesiątki pracowni przedmiotowych i laboratoriów. Powstały nowe przyszkolne obiekty sportowe. Był to proces długoletni, ale już w r. szk. 1945/46 szkoły średnie uzyskały nowe pomieszczenia do pracy. Gimnazjum w Chobrzeżanach wykorzystywało obiekt podworski w Janowicach, szkoła w Klimontowie - wyremontowany w 1946 roku budynek poklasztorny. Pomysłnie również załatwiono sprawę przydzielenia szkołom średnim ogólnokształcącym pomieszczeń w Kazimierzy Wielkiej, Działoszycach, Ćmielowie¹⁷.

Sytuacja lokalowa średnich szkół ogólnokształcących i pedagogicznych była lepsza niż szkół podstawowych. W roku 1949 licea ogólnokształcące na Kielecczyźnie posiadały 48 własnych gmachów, a licea pedagogiczne 11. Nie oznacza to, że warunki ich pracy były w pełni dostosowane do potrzeb. W 1950 r. 14 placówek nie posiadało sali gimnastycznej, 13 boiska sportowego, 16 świetlicy w oddzielnym pomieszczeniu, brakowało pracowni, gabinetów lekarskich, dentystrycznych itp.¹⁸.

W charakterystyce szkolnictwa i oświaty, sporządzonej dla województwa kieleckiego przez Wojewódzką Komisję Planowania Gospodarczego w 1954 r. czytamy m.in.:

"[...]pomieszczenia szkół ogólnokształcących są na ogół ciasne, szkoły w Zwoleniu i Siennie mieściły się w gnijących barakach, liceum w Szydłowcu w dawnym ratuszu na piętrze, gdyż parter zajmowało Prezydium PRN, w Klimontowie w budynku poklasztornym, w Pińczowie w bardzo starym pomieszczeniu, a w Wodzisławiu zajmowało budynek podworski"¹⁹.

W trudnych warunkach pracowało także liceum w Pionkach. W 1964 roku dyrektorka tej szkoły tak charakteryzowała sytuację lokalową na początku lat pięćdziesiątych.

"Nie było żadnej pracowni ani sali gimnastycznej i dlatego wyniki pracy w tym okresie obniżyły się. Dyrektor Julian Niedzielski, który objął swą funkcję w 1950 r. wspólnie z komitetem rodzicielskim podjął skuteczne starania o wzniesienie nowego budynku szkolnego. Budynek ten stanął w 1954 roku"²⁰.

Od roku 1955/56 oddano do użytku nowy budynek dla liceum w Zwoleniu, w 1958/59 w Opocznie, Koźienicach i Staszowie. W 1960 r. zrealizowano rozbudowę szkoły ogólnokształcącej przy ul. Chęcińskiej w Kielcach, a drugim ważnym przedsięwzięciem inwestycyjnym była budowa szkoły 11-letniej o 15 salach lekcyjnych w Szydłowcu. Wiosną 1961 r. wmurowano akt erekcyjny budowy nowoczesnego gmachu liceum pińczowskiego oraz oddano do użytku budynki liceów we Włoszczowie i Bodzentynie. Jednak lista potrzeb inwestycyjnych nadal była długa. Kolejne obiekty zrealizowano w latach 1961-1975 i w znacznie już mniejszym zakresie w latach osiemdziesiątych²¹. Jednym z mierników postępu jest porównanie wielkości zrealizowanych inwestycji w szkolnictwie średnim ogólnokształcącym w poszczególnych okresach historycznych. W tym zakresie pięciolecie 1961-65 góruje nad okresami poprzednimi. O ile bowiem w okresie 1945-55 oddano 34 izby lekcyjne, w latach 1956-60 - 65 izb, to w okresie 1961-65 w poszczególnych latach oddawano kolejno:

1961 - 48 izb lekcyjnych,

1962 - 26 izb lekcyjnych,

1963 - 35 izb lekcyjnych,

1964 - - izb lekcyjnych,

1965 - 5 izb lekcyjnych.

W sumie w omawianej pięcioletce w nowych inwestycjach, a także budynkach adaptowanych i obiektach rozbudowywanych oddano do użytku 114 izb, co daje w stosunku do poprzedniego pięciolecia 175%²².

Dla lepszego zobrazowania poprawy warunków lokalowych średnich szkół ogólnokształcących w okresie powojennym warto dodać, że w r.

szk. 1948/49 w województwie kieleckim było 50 liceów ogólnokształcących, a po zmianach administracyjnych granic województwa ich liczba spadła do 44. Natomiast w latach 1961-1969 sieć liceów uległa stabilizacji. W r. szk. 1969/70 ich liczba wynosiła 54, a rozmieszczenie było o tyle prawidłowe, że każdy powiat w województwie posiadał już szkołę średnią ogólnokształcącą na swym terenie²³.

We wszystkich pracach magisterskich znajdujemy wnikliwe udokumentowanie warunków lokalowo-materialnych poszczególnych placówek.

Równie ważnym zagadnieniem, bogato przedstawionym przez autorów, są warunki kadrowe. Uważna lektura tych fragmentów prac prowadzi do wniosku, że proces poprawy sytuacji kadrowej był również długi i skomplikowany i nie we wszystkich szkołach średnich ogólnokształcących kończył się pełnym powodzeniem. Ponadto istniały w tym zakresie znaczne różnice między szkołami w miastach i we wsiach.

W r. szk. 1950/51 w okręgu kieleckim było 470 nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących, z tego 376 kwalifikowanych (80%) i 94 bez odpowiednich kwalifikacji, ale w szkołach zlokalizowanych we wsiach wskaźnik niekwalifikowanych wynosił ponad 33%. Na przestrzeni lat 1948-50 liczba nauczycieli niekwalifikowanych w szkołach licealnych zmniejszyła się o 12%. Nadal jednak największy odsetek nauczycieli z wykształceniem niepełnym wyższym i średnim posiadały średnie szkoły ogólnokształcące w Bodzentynie, Chobrzeżanach, Kozienicach, Łopusznie, Staszowie, Szydłowcu. Nawet w dużych miastach, jak Radom, w szkołach jedenastoletnich brakowało odpowiednio przygotowanych nauczycieli.

W uwagach Kuratorium Okręgu Szkolnego, dotyczących problemów kadry nauczycielskiej w r. szk. 1950/51, czytamy m.in.

"...w okręgu odczuwa się szczególnie brak nauczycieli języka polskiego, matematyki, fizyki, chemii, wychowania fizycznego. Na skutek braku odpowiedniej liczby nauczycieli wymienionych przedmio-

tów w wielu szkołach nauczyciele są przeciążeni nadmierną ilością godzin, względnie przedmioty są przydzielane zastępczo nauczycielom niespecjalistom”.

Do roku 1960/61 liczba nauczycieli w liceach wzrosła do 809, ale w wielu szkołach nie osiągnięto jeszcze postępu w zakresie kwalifikacji kadry pedagogicznej²⁴.

W pracach magisterskich odnajdujemy bogaty materiał porównawczy do analizy kadry nauczycielskiej. Przykładem odpowiedniej obsady kadrowej może być Liceum Ogólnokształcące im. J. Chreptowicza w Ostrowcu, gdzie w latach 1950-1960 zatrudnionych było 16-19 nauczycieli etatowych. W roku 1957/58 18 osób posiadało wykształcenie wyższe, a jedna liceum pedagogiczne. Większość osób miała ukończone wyższe studia magisterskie. Szkoła ta posiadała specjalistów do wszystkich przedmiotów. Długoletnim, cenionym przez nauczycieli i srodkowisko dyrektorem tego liceum był Jan Rosłoński, który pełnił kierowniczą funkcję w szkole przez 20 lat (1945-1965)²⁵.

Podobnie przedstawiał się poziom wykształcenia kadry pedagogicznej w Liceum im. B. Głowackiego w Opatowie. Stopniowo ulegała poprawie sytuacja kadrowa w szkole 11-letniej w dzielnicy Kielce-Herby. W chwili jej utworzenia (1948/49) nikt z 10-osobowego grona nauczycieli nie posiadał wykształcenia wyższego, a w roku 1950/51 spośród 15 nauczycieli - 9, czyli 60% posiadało już takie wykształcenie. Obok Liceum im. H. Sawickiej w Kielcach omawiana szkoła niwelowała różnice pod względem wykształcenia kadry w stosunku do takich liceów kieleckich, jak im. J. Śniadeckiego, S. Żeromskiego, ks. P. Ściegiennego posiadających znacznie dłuższą historię i bogate tradycje²⁶.

Mimo różnic między poszczególnymi szkołami ogólnie stan przygotowania kadry pedagogicznej liceów poprawiał się systematycznie.

W roku 1959 wykształcenie wyższe posiadało 614 nauczycieli zatrudnionych w liceach (ponad 86% ogółu)²⁷.

Wiele przytoczonych w niniejszym opracowaniu faktów podanych zostało na podstawie opracowanych do tej pory prac magisterskich. Można zatem stwierdzić, że posiadają one bardzo dużą wartość historyczną. Napisane zostały bowiem z zachowaniem wszystkich wymogów, jakie stawia metodologia badań historycznych. Autorzy zachowują kryterium chronologiczno-rzeczowe, przyjmując periodyzację właściwą dziejom szkolnictwa w dobie najnowszej.

Prace, jak już zaznaczono, są bogate faktograficznie i oparte na źródłach archiwalnych. Należy podkreślić, że są to materiały rękopiśmienne, najczęściej z archiwów szkolnych, trudno dostępne, a nawet nie wykorzystywane przez badaczy dziejów ogólnopolskich. Dlatego dorobek wielu autorów prac magisterskich winien być uwzględniany przez autorów szerszych opracowań.

Duże znaczenie mogą mieć prezentowane prace dla badań nad strukturami społecznymi, rolą inteligencji, w tym nad wkładem nauczycieli do kulturowego dorobku poszczególnych regionów. Wiele rozpraw zawiera bowiem obszerne biogramy zasłużonych nauczycieli, prezentując ich drogę zawodową i działalność społeczną.

O dojrzałości naukowej autorów niektórych prac świadczy fakt opublikowania ważniejszych fragmentów w ogólnopolskich i regionalnych wydawnictwach naukowych²⁸.

Wydaje się, że mimo istniejących trudności wydawniczych, praktyka wydawania cenniejszych opracowań, zwłaszcza przez macierzyste uczelnie, winna być kontynuowana. Ma to znaczenie naukowe, gdyż posuwa naprzód badania dziejów regionów, ale także niezaprzeczalne wartości dydaktyczno-wychowawcze.

PRZYPISY

1. *Problematyka historii szkolnictwa, oświaty i wychowania w badaniach Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach*, pod red. J. Krasuskiego, Z. Ruty, Kielce 1984, s.6-7.
2. *Ibidem*, s.117-133.
3. *Wykazy prac magisterskich przechowywane w Dziekanacie Wydziału Pedagogicznego WSP w Kielcach*.
4. A. Kardynał, *Kielecka Szkoła Handlowa i Państwowe Gimnazjum i Liceum im. J. Śniadeckiego w Kielcach w latach 1903-1939* (maszynopis), Kielce 1982.
5. E. Krakowiak, *II Liceum ogólnokształcące im. J. Śniadeckiego w Kielcach w latach 1945-1975*, (maszynopis), Kielce 1986.
6. J. Bednarski, *Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. B. Głowackiego w Opatowie w latach 1917-1975* (maszynopis), Kielce 1979. Porównaj: J. Bednarski, *Z dziejów Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. B. Głowackiego*, w: *Opatów, materiały z sesji 700-lecia miasta*, pod red. F. Kiryka, Sandomierz 1985, s.193-202.
7. B. Guzik, *IV Liceum Ogólnokształcące im. dr Tytusa Chałubińskiego w Radomiu w latach 1945-1975* (maszynopis), Kielce 1978, s.7.
8. S. Dębski, *II Liceum Ogólnokształcące im. M. Konopnickiej w Radomiu w latach 1945-1975* (maszynopis), Kielce 1978, s.9-24.
9. M. Grzebyk, *III Liceum Ogólnokształcące im. płk. Dionizego Czachowskiego w Radomiu w latach 1945-1975* (maszynopis), Kielce 1984, s.7-12.
10. J. Prasalek, *Liceum Ogólnokształcące im. T. Kościuszki w Busku-Zdroju w latach 1945-1975* (maszynopis), Kielce 1979, s.7-25.
11. *Ibidem*, s.25-26.
12. H. Głowacz, *Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. J. Chreptowicza w Ostrowcu Świętokrzyskim w latach 1945-1975*, (maszynopis), Kielce 1977, s.23 i dalsze.
13. J. Krasuski, S. Majewski, *Wpływ tajnego nauczania na powstanie i działalność wiejskich ogólnokształcących szkół średnich na Kielecczyźnie 1944-1949*, "Przegląd Histyroczyno-Oświatowy" 1990, nr 3-4, s.299-317.

14. Archiwum Zarządu Głównego Związku Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie, *Wydział Pedagogiczny*, sygn. 585, 587, 588.
15. D. Krassowska, *III Liceum Ogólnokształcące im. C.K. Norwida w Kielcach w latach 1948-1973* (maszynopis), Kielce 1981, s.10 i dalsze.
16. M. Zielonka, *Liceum Ogólnokształcące im. A. Dygasińskiego w Chmielniku w latach 1959-1980* (maszynopis), Kielce 1982.
17. W. Pitek, *Moja szkoła w XX-leciu PRL*, Siemno 1964. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, *Zespół Ministerstwo Oświaty 1944-1967*, sygn. 31/61, 36/5.
Archiwum Państwowe w Kielcach, *Zespół KOS 1945-50*, sygn. 77.
18. Archiwum Kuratorium Oświaty i Wychowania w Kielcach, *Sprawozdanie Wydziału Oświaty Prezydium WRN za rok 1950 w zakresie szkół ogólnokształcących stopnia licealnego*, stan z 1 X 1950 r.
19. AP Kielce, *Zespół WKPG, Charakterystyka oświaty województwa kieleckiego w 1954 r.*, sygn. 142.
20. Archiwum KOiW, *ankiety XX - lecia liceów ogólnokształcących*. Egzemplarz dotyczący LO w Pionkach.
21. Porównaj: S. Majewski, *Organizacja szkolnictwa ogólnokształcącego na Kielecczyźnie w latach 1944-1984*, w: *Główne problemy oświaty i wychowania na Kielecczyźnie w 40-leciu PRL*, pod red. J. Krasuskiego i Z. Ruty, Kielce 1987, s.102-120.
22. *Województwo kieleckie w liczbach 1961-1965*, Kielce 1966, s.24 i dalsze.
23. S. Majewski, *Organizacja szkolnictwa...*, s. 108, 114.
24. S. Majewski, *Organizacja szkolnictwa...*, s.109. Archiwum KOiW; *Sprawozdanie w zakresie szkół ogólnokształcących stopnia licealnego według stanu z 1 X 1950 r.*
25. H. Głowacz, op. cit., s.61-88.
26. D. Krassowska, op. cit., s.64-88.
27. S. Majewski, *Organizacja szkolnictwa...*, s.109.
28. H. Głowacz, *Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. J. Chreptowicza w Ostrowcu Świętokrzyskim*, "Przegląd Historyczno-Oświatowy" 1981 nr 1, s.104, 112.